

IGNAS DILYS

Pokalbiai iš esmės

BEGALYBĖ JŲ MINTIMIS

Sofoklis

Vilnius, 2024

Skiriu tēvams ir vaikams

Turinys

Pokalbininko žodžiai / 9

Omar Pérez López. Vienintelė kryptis yra tėkmė / 11

Anželika Cholina. Kosmosas yra ir mažoje musytėje / 27

Ernesto Spinelli. Esu smalsus, tik nežinau, apie ką smalsauju / 49

Julia Shaw. Skatinu bent akies krašteliu žvilgtelėti į kitas tikroves / 65

Michio Kaku. Mes esame muzikos natos / 81

Svetlana Aleksijevič. Tėra dvi esminės temos: meilė ir senatvė / 95

Valdis Birkavs. Sudėtingiems uždaviniams nėra paprastų sprendimų / 125

Sylvia Plachy. Fotografuoju nesąmoningai, veikiu kaip mediumė / 149

Robin Hanson. Mano protas toliau gyvuos, tai būsiu aš / 163

Algė Ivaškevičė. Juk mes kasdien ignoruojame, kad esame mirtingi / 183

Yaqui Andres Robles Martinez. Vienintelis būdas gyventi –
nerimaujant / 209

Hedva Goldschmidt. Tiesiogiai pajuntu Dievą / 221

Naglis Kardelis. Labai gerai, kad pasaulis yra atviras ir nebaigtinis / 235

Daina Kleponė. Prireikus vidinio vyro, aš jį imu ir išsitraukiu / 255

Frank Engelbrecht. Verta pasikliauti Dievu, net juo netikint / 277

Mindy Grossman. Vengiant rizikos, dažnai pasukama dar
pavojingesniu taku / 289

Jonathan Haidt. Kiekvienas teisėtai naudosis vergų darbu / 299

Svetlana Griaznova. Tai gražiausia mano gyvenimo diena / 315

David Eagleman. Nuolat regime smegenyse nusitapytą vaizdą / 329

Natalija Klimanskienė. Viso mano gyvenimo prasmė yra dvasiškai
tobulėti / 345

Adelė Liepa Kaunaitė. Prarastieji sluoksniai suteikia galios ir paveikslui, ir
gyvenimui / 369

Padėka / 391

Asmenvardžių rodyklė / 393

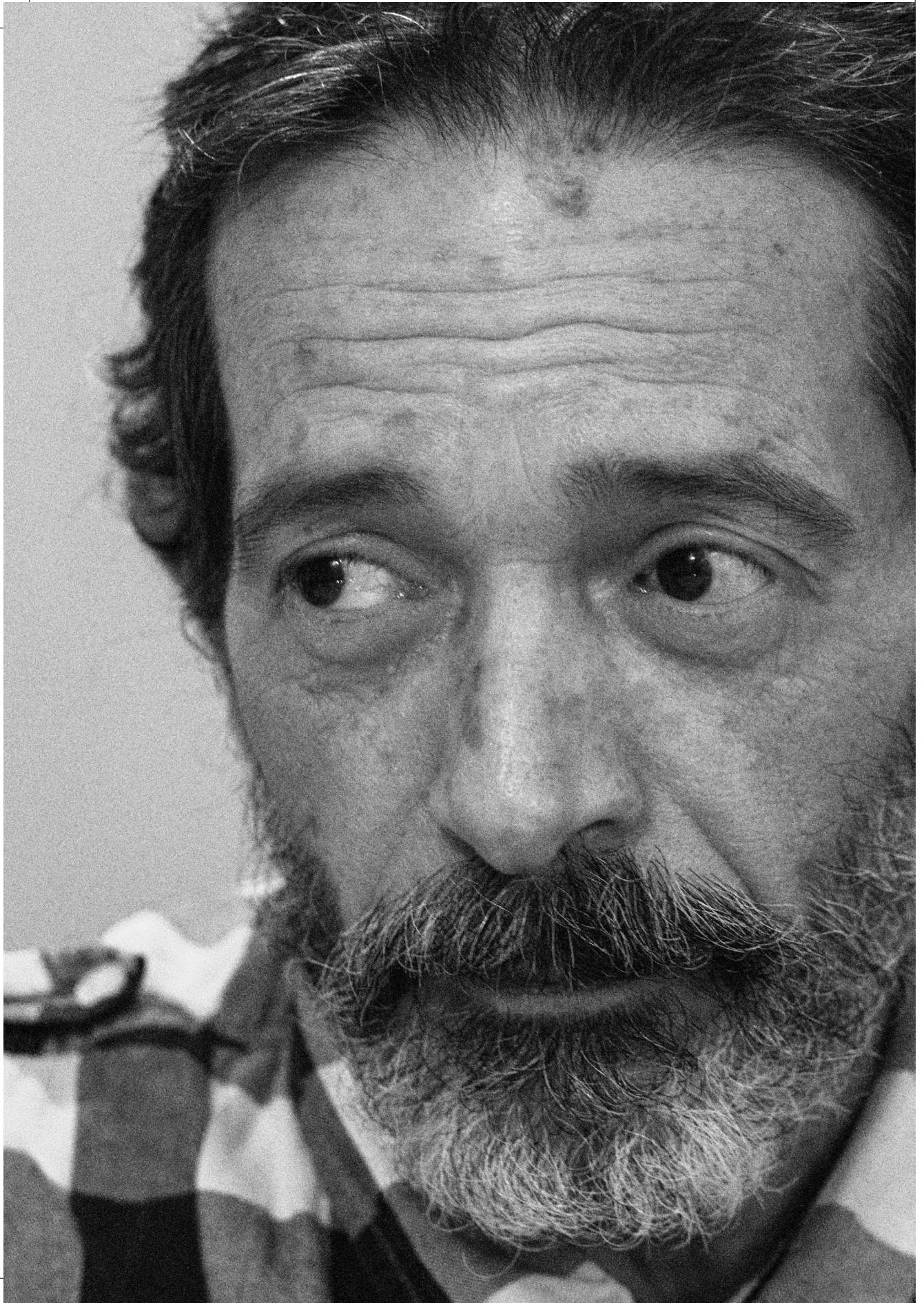
Pokalbininko žodžiai

Su įdomiausiai pašnekovais įsitraukęs į turiningus pokalbius palengva praplėčiau daugelį aiškių mąstysenos ribų ir priartėjau prie naujų temų. Viena iš jų – begalybė. Dėl šios ginčijasi net mokslininkai, sutariantys medžiagiškumo ir dieviškumo klausimais. Koks yra paskutinis skaičius? O paskutinis žodis? Ar begalybė iš tiesų egzistuoja, ar tėra žmogaus fantazijos vaisius? Kaip gyventi (ne)baigtiniame pasaulyje?

Tokie klausimai smalsių asmenybių nebaugina ir neglumina. Apie begalybę mąstyti nelengva, gal net neįmanoma, tačiau keliami klausimai keičia terpę, kurioje visi mirkstame, o atsakymai įkvepia ir padrąsina veikti.

Linkiu begalinio džiaugsmo.

Ignas Dilys

Omar Pérez López

”

Vienintelė kryptis yra tėkmė

Omar Pérez López (g. 1964 m.) – poetas. Būdamas 25-erių sužinojo esąs Ernesto Che Guevaros sūnus. Galėtų gyventi daug kur, tačiau renkasi likti Kuboje.

2022 m. pradžioje atskrido į Lietuvą pasirodyti Kauno literatūros festivalyje. Gerą pusvalandį ten deklamavo eiles mušdamas būgnelį. Susiradau Omarą užkulisiuose, pakviečiau į snieguotą Vilnių, kuriame kartu praleidome sausio 24-ąją. Kalbėjomės angliškai, interviu įrašiau „Akropolio“ verslo centre.

Išgerkime kavos ir pradėkime pokalbį nuo jūsų santykių su poezija.

Kaip jie susikūrė?

Aišku, jie kūrėsi palaipsniui. Eiliuodavau nuo vaikystės, kažkaip nujaučiau, jog kada nors būsiu poetas. Penkiolikos ar šešiolikos émiau rašyti žodžius dainoms, paskui – apsakymus, dar vėliau – eilėraščius.

Kartą knygyne susipažinau su žmogumi, tapusiu pirmuoju mano mokytoju. Jis davė paskaityti poezijos, kurios mokykloje nedėstė. Ir dar pamokė rašymo amato gudrybių.

Jis dirbo knygyne?

Ne, ne, ne, jis tuomet buvo menų profesorius, pats rašė eiles, tapė paveikslus. Mes tiesiog susitikom ir susipažinom knygyne.

Paskui įsitraukiau į poetų ir rašytojų bendriją Havanoje. Devintojo dešimtmečio aušroje ten sukasi gana aktyviai, tapau šiokia tokia figūra. Anuomet, kaip ir daugelis, dar laikiau poeziją literatūros šaka. Tik vėliau atradau, kad poezija nėra literatūra.

Tikrai nėra.

Sugaišau keletą metų, kol tą suvokiau. Tuomet perėjau į antrąją stadiją: įsidarbinau teatre aktoriumi, mokiausi perkusijos, derinau garsus su prasmėmis. Šis laikotarpis trunka ilgiau.

Tai lyg dviejų skyrių pasakojimas: pirmajame berniukas, paauglys veržiasi į poeziją kaip literatūros šaką, o antrajame vyras susigaudo, kad ji visai nėra literatūra.

Pritariu jums, kad poezija – ne literatūra, tačiau ar ji įmanoma visai be žodžių?

Taip, nes poezija pati yra žodžių kūrėja, o ne atvirkščiai.

Mat kaip...

Mąstant poezija veikia kaip paskata, padedanti kurti kalbą. Ne poezija gimsta iš kalbos, o kalba randasi iš poezijos. Iš poetinės paskatos kyla impulsas ką nors pasakyti, o ne priešingai.

Poetinė paskata įkvepia ką nors išreikšti žodžiais, bet ne atvirkščiai. O kaip būna su muzika ar kitokiais judesiais?

Taip pat ir su muzika, be jokio abejo.

Tas pats šaltinis?

Tas pats kamienas, iš kurio skleidžiasi skirtingos šakos: dailė, šokis, muzika, literatūra. Visi menai grįsti poetiniu protavimu. Be poezijos kamieno jų nebūtų. Iš esmės jie yra kalbos.

Menai yra iš poezijos kylančios kalbos. Įdomu. O kaip jūs suvokiate, kad esate poetas?

Cha. Tai tik iliuzija, kad sugebu šį tą sukurti. *Poiesis*, kaip žinote, graikų tradicijoje reiškia gaminimą, kūrimą. Tai – veiksmas.

Taip.

Taigi poetais mus paverčia įsivaizdavimas, kad iš jau egzistuojančios aplinkos gebame sukurti naujus dalykus ar net pasaulius.

Tačiau šią gebą pavadinate iliuzija. Ji netikra?

Tai ir iliuzija, ir tikrovė, – abi. Indai tais atvejais vartojo žodį *maya*. Regimybė virsta filosofine tikrove. Visa kartu: iliuzija ir tikrovė, sapnai ir būdravimas.

Dar panagrinėkime poezijos, kalbės ir literatūros ryšius. Koks čia kalbos vaidmuo? Ji – priešas, kurį jums tenka įveikti, ar žirgas, kurį gebate pažaboti, o gal dar kas nors kita?

Iš pat pradžių kalbą norisi valdyti tarsi žirgą, tačiau greitai įsitikinu, kad verta paleisti tą gyvulį laisvėn. Kuo jis laisvesnis, tuo sparčiau šuoliuoja. Rašant eilėraščius taip elgtis parankiausia, nors, tvarkant ekonomiką ar pramonę, verta žvelgti kitaip.

Poezijoje iš pradžių taip pat kyla troškimas dominuoti lyg mažam berniukui: valdyti kalbą rimais, metrais, sakinių struktūromis ir panašiai, kol pagaliau suvokiū, kad visa tai – tik nevaržomo proto žaismė. Taip priartėju prie šaltinio – laisvo ir tyro. Iš jo muša žodžiai. Ne vien tik žodžiai, o ir garsai, spalvos, kvapai, – visi pojūčiai. Poezija neįmanoma be pojūčių.

Štai tuomet galiu imtis viso poetinio darbo iš pat pradžių. Niekada nesijaučiu ką nors įveikęs, nes *tai* nuolat srūva tarp pirštų lyg smėlis ar vanduo. Poezija gimininga vandeniui ir Mėnuliui.

Mėnesienai?

Mėnesienai, bet taip pat ir Mėnulio ritmams, bangoms, sulos sruvenimui medžių kamienuose. Poezija labiau taki, negu kieta. Todėl tvirtinu, kad aiški jos forma – tik regimybė. Galiausiai visa struktūra vis tiek pranyksta, išsisklaido. Poetiškai mąstant svarbiausia laikytis intymaus sąlyčio su reiškinių tėkme.

Žodžiai ar kiti kalbos dariniai galų gale man tampa garsų lygmenimis. Tik neseniai pradėjau naudotis garsais – manau, užtruksiu dešimt ar dvidešimt metų, kol pavyks išgryninti poetinių garsų dermę. Šiuo metu pasitelkiu ritmus, mušamuosius instrumentus, dainuoju, – palengva žengiu į grynojo poezijos garso valdas. Tai kitokios rūšies gramatika.

Taip, akivaizdu.

Garsai juk yra prasmingi. Kiekvienas garsas turi savarankišką prasmę. Nors aš dar nesu priartėjęs prie tos akimirkos...

Tačiau traukiate labai įdomia kryptimi. Su tėkme. O ar būtų prasmės kalbėtis apie tėkmės, „su kuria intymiai laikotės“, kryptį?

Pati tėkmė yra kryptis!

Gudru.

Tėkmėje nepajėgiu užčiuopti jokių gairių. Aišku, protas būtinai jums kuždės, kad reikia ieškoti krypties. Mes nuolatos statome kelrodžius: ten – šiaurė, o ten – pietūs, čia – kairė, o šičia – dešinė. Dar sukalamė dorovines gaires, vis pildome kelrodžių pasaulį.

Vienintelė kryptis yra tėkmė ir intymus sąlytis su ja.

Kai kurie budistai laiko, kad Visata išsiplečia ir sugniūžta, pulsuodama kalpų ciklais. Fizikas Kęstutis Staliūnas man tvirtino^{*} pastebėjęs, kad chaose išnirusios darnios šviesos struktūros netrukus išvirsta tik į dar didesnę netvarką. Visa tai – irgi tėkmė.

Tikrai. Tai suprantama. Ir atvirkščiai – absoliučiai padrika būseną virsta darnesniu pavidalu. Ir taip toliau.

Taigi nėra ko samprotauti apie pačios tėkmės kryptį?

Bent jau žmogaus protui. Žmogiškasis suvokimas juk ribotas.

Taip, turime įsisąmoninti ribas, tačiau dar pasikalbėkime apie tai, ką esate aptikę, nors ir būdamas žmogiškai apribotas. Paminėjote šaltinį, iš kurio muša žodžiai ir kiti pojūčių žadintojai. O ar jums rūpi sąmonės sąvoka?

Taip, be abejo. Manau, sąmonė yra tas pats dalykas. Vakaruose mėgstame kalbėti apie poeziją, šičia mes pasišnekėjome apie tėkmę, bet visa tai yra vienas ir tas pats. Čia nėra trijų skirtingų daiktų, o tik vienas reiškiny.

Labai įdomu. Ir sąmonė nėra įkalinta kaukolėje?

Aišku, ne. Sąmonė – visur. Ji net nėra žmogiška. Tai absoliuti sąmonė kuria žmogaus protą, o ne atvirkščiai.

Nelaimėi, mes buvome mokomi suvokti sąmonę kaip žmogaus savybę. Tai visiškai netiesa. Sąmonė būdinga grybams ir augalams, ji tvyro ore ir vandenyse. Sąmonė persmelkia net inertiškus reiškinius, ji – visuotinė.

Sąmonė leidžia mums pasijusti žmogiškiems, tačiau neturėtume to laikyti savaime suprantamu dalyku. Manau, kad žmogiškasis protas nėra išbaigtas

* Šis pokalbis išspausdintas knygoje *Pasaulis jų akimis*, Vilnius: Sofoklis, 2021. (Čia ir toliau – pokalbininko pastabos.)

sumanymas. Jis tėra juodraštis ir skiriasi nuo kitų gyvybės formų tuo, kad dar nepriartėjo prie išsipildymo. Mūsų laukia ilga kelionė.

Tuo galite įsitikinti net konkrečiame asmeniniame gyvenime. Kiek mes elgiamės žmogiškai, o kiek – gyvuliškai? Kuo remdamiesi laikome save žmonėmis? Pernelyg dažnai pamirštame, kad esame tik gyvūnai.

Jaučiamės viršesni.

Taip, priskyreme save aukštesniosioms būtybėms, o ši iliuzija tik trukdo ugdyti žmogiškąjį sąmonės aspektą. Paradoksalu, tačiau kuo viršesni jaučiamės, tuo menčiau įstengiame siekti aukštesnio sąmonės lygmens. Keistoka, bet taip jau yra.

Tai žmonės, grybus ir augalus vienija ta pati sąmonė?

Taip, norėdami vystytis, turime bendradarbiauti.

Labai juokinga teigti, kad žmogaus evoliucija pasibaigė. Žmogiškosios tikrovės vystymasis kol kas tėra vos prasidėjęs. Pasikliaudami jūsų paminėta chaoso ir dermės kaitos teorija turėtume konstatuoti, kad šiuo metu esame visuotinės netvarkos fazėje. Žmogiškoji realybė groteskiškai absurdiška.

Ir kiek gi užtruks tokia fazė?

Nenumanau. Galėčiau tik pasiremti indiškąja tradicija, dėstančia apie *kalijugą*. Ko gero, ji artėja prie pabaigos, bet šitaip sakydamas suprantu, kad ji dar gali užtrukti tūkstantmečius. Tiesiog ši fazė jau gerokai užsitęsė, galėtų pasibaigti kad ir rytoj.

Godulys ir besaikis pelno vaikymasis įkalina žmogaus protą medžiagiškų dalykų vergovėje. Materialūs daiktai nėra joks blogis, tik derėtų išlaikyti pusiausvyrą su kita tikrovės puse. Kreipdamas dėmesį vien į daiktus jūs netenkate penkiasdešimt procentų realybės.

O iš kur kyla perdėtas dėmesys apčiuopiamiems daiktams? Darvinistai teigia, kad konkuravimas dėl ribotų išteklių skatina pažangą.

Manau, kad konkurenciją laikyti vystymosi varikliu yra klaida. Tai toks sportiškas ar gal politiškas požiūris į gyvybę. O gyvenimas nėra nei sportas, nei politika.

Tai pasikalbėkime apie meną. Gal jame matote kokią nors žmonių tarpusavio varžymosi prasmę?

Ir menuose konkuravimo idėjos pridarė daug žalos. Kuo dvidešimt pirmojo amžiaus dailininkas yra geresnis menininkas už žmogų, kadaise piešusį ant urvo sienų? Kuo jis viršesnis?! Niekuo.

Menai nesivysto. Aišku, išrandama įvairiausių technikų ir technologijų. Pavyzdžiui, dailininkai išmoko pavaizduoti perspektyvą. Tačiau menuose juk neinama nuo A prie B, o paskui – prie C ar D. Nėra linijinio vystymosi.

Menas yra ypač išgryninta sąmonės tėkmės forma, jis niekur nebekryps-ta. Jis negali kryptingai risti kur nors fizikinėje tikrovėje. Kaip minėjote, jis pulsuoja, sukasi spirale, juda pirmyn–atgal, aukštyn–žemyn. Žmonės perdėtai sureikšmina laimėjimus. Ką nors nugalėti, užimti, pranokti tinka karyboje ar sporte, bet ne menų sferose.

Sportas – puikus pasiekimų fizikinėje tikrovėje pavyzdys. Ten laimėjimus lengva išmatuoti: centimetrai, sekundės, kilogramai. Sportininkui reikia proto ir dvasios stiprybės, tačiau labiausiai jis veikia kūnu. Nors poetui kūniškumas irgi svarbu – kaip kitaip padeklamuotumėte ar užrašytumėte eiles?

Be abejo, kūniškumas man būtinas. Nenorėčiau likti be jo. Aš juo mėgaujuosi, šis kūniškumas taip pat yra sąmonė.

Kai kuriuos žmones erzina tai, kad menininkų ar poetų veikla nepamatuojama. Neįmanoma įvertinti jos efektyvumo, ekonomiškumo, vertės. Ji autonomiška, nepalyginama su kitais užsiėmimais. Daugelį tai nervina. Todėl iš pas-kutiniųjų mėginama išsprauti menus į išmatuojamų dalykų tarpsnį.

Iš to gimsta reitingai: TOP 10 šių metų rašytojų.

Taaaip. (*Juokiasi*) Taip, taip, taip.

Pasikalbėkime apie kitokią ribą: tarp gyvojo ir negyvojo. Sakėte, kad sąmonė būdinga ir negyviems daiktams?

O, taip. Tikrai.